

SATVERSMES TIESAS KOLĒĢIJA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV-1010.

Tālrunis: 67830735, 67210274. E-pasts: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS

PAR ATTEIKŠANOS IEROSINĀT LIETU

Rīgā

2025. gada 29. maijā

Satversmes tiesas 1. kolēģija šādā sastāvā: kolēģijas priekšsēdētāja Irēna Kucina, tiesneši Jānis Neimanis un Jautrīte Briede,

kolēģijas sēdē izskatījusi [..] (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) pieteikumu par lietas ierosināšanu (pieteikums Nr. 78/2025) un tā papildinājumu (reģ. Nr. A-519-2025),

konstatēja:

1. Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu atzīt Civillikuma 316. panta pirmo un otro teikumu un Bāriņtiesu likuma 26. panta otro daļu, ciktāl šīs normas neparedz iespēju par aizbildņiem vienlaikus iecelt abus laulātos (turpmāk – apstrīdētās normas), par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam un attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju par spēkā neesošu no [datums].

2. Civillikuma 316. panta pirmais un otrais teikums noteic: “Katrās aizbildnības pārvaldībai ieceļams viens aizbildnis. Sevišķi grūtām un sarežģītām aizbildnībām var iecelt arī vairākus aizbildņus, tomēr ne vairāk par trijiem.”

Savukārt Bāriņtiesu likuma 26. panta otrā daļa noteic: “Īpaši grūtos un sarežģītos aizbildnības gadījumos bāriņtiesa var iecelt vairākus aizbīdņus, bet ne vairāk par trim.”

3. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 20. panta piektajai daļai, lemjot par to, vai uz saņemtā pieteikuma pamata ir ierosināma lieta, kolēģija vērtē, vai:

- 1) lieta ir piekritīga Satversmes tiesai;
- 2) iesniedzējs ir tiesīgs iesniegt pieteikumu;
- 3) pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 18.–19.³ panta prasībām;
- 4) pieteikums nav iesniegts par jau izspriestu prasījumu;

5) pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības nav mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

4. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu Satversmes tiesa izskata lietas par likuma atbilstību Satversmei. Pieteikuma iesniedzēja apstrīd Civillikuma un Bāriņtiesu likuma normu atbilstību Satversmes normām. Līdz ar to pieteikumā ietvertais prasījums ir piekritīgs Satversmes tiesai.

5. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 11. punktam persona ir tiesīga iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai viņai Satversmē noteikto pamattiesību aizskāruma gadījumā. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja ir tiesīga iesniegt pieteikumu, ievērojot konstitucionālajai sūdzībai Satversmes tiesas likumā noteiktās prasības.

6. Pieteikumā apstrīdēta divu likumu normu atbilstība Satversmei.

Vairāku aktu apstrīdēšana vienā pieteikumā pieļaujama Satversmes tiesas likuma 18. panta otrajā daļā noteiktajos gadījumos. Tomēr Satversmes tiesa ir secinājusi, ka, ņemot vērā procesa ekonomijas principu, atsevišķos gadījumos vairāku normatīvo aktu normu apstrīdēšana vienā pieteikumā ir pieļaujama arī tad, ja apstrīdētās normas ir savstarpēji cieši saistītas un to izskatīšana vienas lietas

ietvaros veicinās lietas vispusīgu un ātru izskatīšanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2021. gada 8. maija lēmuma par lietas Nr. 2021-19-01 ierosināšanu 5. punktu*).

Apstrīdētās normas regulē vienu un to pašu tiesību jautājumu. No pieteikuma ir gūstams apstiprinājums tam, ka šīs normas ir savstarpēji cieši saistītas un to satversmības vērtēšana vienas lietas ietvaros veicinātu lietas vispusīgu un ātru izskatīšanu.

Līdz ar to pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta otrās daļas prasībām.

7. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajai daļai konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai var iesniegt ikviena persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai. Savukārt Satversmes tiesas likuma 19.² panta sestās daļas 1. punkts prasa pieteikumā šo uzskatu pamatot.

Saskaņā ar Satversmes tiesas likumu personas pamattiesību aizskārums ir konstatējams, ja: pirmkārt, personai Satversmē ir noteiktas konkrētās pamattiesības; otrkārt, tieši apstrīdētā norma aizskar personai Satversmē noteiktās pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. maija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-52-01 13. punktu*). Ir jāpastāv tiešai saiknei starp personas pamattiesību aizskārumu un pieteikumā apstrīdēto normu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-74-01 12. punktu*).

[..]. gadā Pieteikuma iesniedzējas un viņas laulātā ģimenei piešķirts audžuģimenes statuss un tajā ievietoti divi bez vecāku gādības palikuši bērni. [..]. gadā bāriņtiesa izbeidza bērnu atrašanos šajā audžuģimenē un iecēla Pieteikuma iesniedzējas laulāto par abu bērnu aizbildni.

Pieteikuma iesniedzēja ir Krievijas Federācijas pilsone ar pastāvīgo uzturēšanās atļauju Latvijas Republikā. Saskaņā ar Civillikuma 241. panta 11. punktu [..]. gadā bāriņtiesa atteikusi iecelt Pieteikuma iesniedzēju par bērnu aizbildni, jo šī likuma norma liedz par aizbildni iecelt ārvalstnieku, izņemot gadījumus, kad aizbildnība piekrīt personām, kuras atrodas ar bērnu nedalītā

saimniecībā. [..]. gadā Pieteikuma iesniedzēja atkārtoti vērsusies bāriņtiesā ar lūgumu iecelt viņu par bērnu otru aizbildni. Bāriņtiesa, pamatojoties uz apstrīdētajām normām, atteica iecelt Pieteikuma iesniedzēju par aizbildni, uzskatot, ka konkrētā aizbildnība nav uzskatāma par sevišķi grūtu un sarežģītu.

7.1. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka starp viņu un bērniem ir izveidojušās ciešas ģimeniskas attiecības, tomēr tās netiek juridiski aizsargātas. Apstrīdētās normas liedz viņai kopīgi ar laulāto īstenot bērnu aizbildnību, tādējādi valsts nav izpildījusi Satversmes 110. pantā ietverto pozitīvo pienākumu izveidot un uzturēt ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības sistēmu. Tas, ka bērnu intereses viņa var pārstāvēt uz aizbildņa – Pieteikuma iesniedzējas laulātā – izsniegtas pilnvaras pamata, šo interešu aizsardzību nodrošina tikai daļēji, jo pilnvara neaptver visas situācijas un tās nepieciešamība rada sarežģījumus sadzīvē.

Līdz ar to prasījums vērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 110. pantam atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

7.2. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētās normas pārkāpj arī Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietverto vienlīdzības principu. Laulībā izveidotajā ģimenē sieva atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar vīru. Savukārt apstrīdētā normas liedz Pieteikuma iesniedzējai kļūt par aizbildni bērniem, kas faktiski aug viņas un laulātā ģimenē. Tādējādi apstrīdētās normas noteic atšķirīgu attieksmi starp laulātajiem.

Vienlaikus apstrīdētās normas neliedz sievietei, kura atrodas laulībā, kļūt par bērna aizbildni. Tieši pretēji, par bērna aizbildni var kļūt gan bērna tuvākie radnieki, piemēram, vecvecāki, brāļi vai māsas, gan arī citas personas neatkarīgi no to civilstāvokļa statusa.

Līdz ar to prasījums vērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

8. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.² panta otro daļu pieteikumu var iesniegt tikai tad, ja ir izmantotas visas iespējas aizstāvēt aizskartās tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem vai arī tādu nav.

No pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja ir pārsūdzējusi tiesā bāriņtiesas lēmumu par atteikumu iecelt viņu par bērnu aizbildni. Administratīvā rajona tiesa un Administratīvā apgabaltiesa noraidīja pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu. Savukārt Senāts [datums] rīcības sēdē atteica ierosināt kasācijas tiesvedību. Šis nolēmums nav pārsūdzams. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja ir izmantojusi visas iespējas aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem.

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtās daļas pirmo teikumu pieteikumu Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā pēc pēdējās institūcijas nolēmuma spēkā stāšanās.

Senāta rīcības sēdes lēmums par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību stājās spēkā [datums]. Tādejādi konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņa pēdējā diena ir [datums]. Pieteikums Satversmes tiesā iesniegts 2025. gada 25. aprīlī.

Līdz ar to pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrās daļas un ceturtās daļas pirmā teikuma prasībām.

9. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktu pieteikumā ir jānorāda arī tā juridiskais pamatojums. Par juridisko pamatojumu Satversmes tiesas likuma izpratnē atzīstama juridiskā argumentācija, kurā pamatota apstrīdētās normas neatbilstība pieteikumā norādītajai augstāka juridiska spēka tiesību normai. Turklāt saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 20. panta sesto daļu Satversmes tiesa var atteikties ierosināt lietu arī tad, ja konstitucionālajā sūdzībā ietvertais juridiskais pamatojums ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai.

9.1. Pieteikuma iesniedzēja uzskata: Latvijā nav izveidota tāda ārpusģimenes aprūpes sistēma, kas nodrošinātu pilnvērtīgu tiesisko ietvaru ikvienas šādā aprūpē radušās faktiskās ģimenes aizsardzībai. Kaut gan Pieteikuma

iesniedzēja faktiski aprūpē bērnus, viņai tomēr nav tiesību attiecībās ar trešajām personām pārstāvēt bērnu tiesības un intereses. Proti, Latvijā izveidotā ārpusģimenes aprūpes sistēma aizbildņa laulātajam nenodrošina tādas tiesības, kas salīdzināmas ar no vecāku aizgādības institūta izrietošajām vecāka tiesībām un pienākuma pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.

Lai vērtētu to, vai valsts ir izpildījusi tai Satversmes 110. pantā noteikto pozitīvo pienākumu, Satversmes tiesai jāpārbauda: pirmkārt, vai likumdevējs ir veicis pasākumus ikviena bez vecāku gādības palikuša bērna un ārpusģimenes aprūpes īstenošanas rezultātā izveidojušās ģimenes aizsardzības nodrošināšanai; otrkārt, vai šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, vai ir ievēroti no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātie vispārējie tiesību principi un citas Satversmes normas (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 17. punktu*).

Likumdevēja izveidotā bez vecāku gādības palikuša bērna ārpusģimenes aprūpes sistēma ietver vairākus ārpusģimenes aprūpes veidus. Saskaņā ar Civillikuma 235. un 245. pantu aizbildnība pār nepilngadīgajiem piekrīt vispirms viņu tuvākajiem radniekiem, un aizbildņa pienākums ir sabiedrisks pienākums. Likumdevējs ir noteicis, ka vispārīgi viens aizbildnis atvieto saviem aizbilstamajiem vecākus. Aizbildnim jāgādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par savu bērnu audzināšanu, tomēr audzināšanu aizbildnis var arī uzticēt kādai citai personai, kurai uz to ir vajadzīgās spējas (*sk. Civillikuma 252. un 255. pantu*). Aizbildnības tiesiskās attiecības izbeidzas, bērnam sasniedzot pilngadību. Savukārt vecāku aizgādībai pilnībā pielīdzināmas tiesiskās attiecības izveidojas tikai ar bērna adopciju (*sk. Civillikuma 172. un 173. pantu*).

Satversmes tiesa, vērtējot aizbildnības tiesisko regulējumu, ir atzinusi, ka valsts ir izveidojusi aizbildnības institūtu un noteikusi aizbildņa iecelšanas kārtību, kas veicina to, lai gadījumos, kad bērna vecāki nav tiesīgi vai spējīgi nodrošināt bērna aizgādību, viņam tiek nodrošināta vecāku īstenotai aprūpei pielīdzināma audzināšana. Likumdevējs ir noteicis aizbildnim pienākumus, kas vērsti uz bērna tiesību un interešu aizsardzību, kā arī bāriņtiesas uzraudzību pār aizbildnības

īstenošanu atbilstoši bērna vislabākajām interesēm. Turklāt pēc tam, kad ārpusģimenes aprūpe, kurā nodrošināta vecāku īstenotai aprūpei pielīdzināma bērna audzināšana, izbeidzas, bērns ir tiesīgs ar aprūpētāju uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus, ja tas atbilst bērna vislabākajām interesēm (sk. *Satversmes tiesas 2021. gada 4. novembra sprieduma lietas Nr. 2021-05-01 12. punktu*). Proti, Satversmes tiesa atzinusi, ka likumdevējs ir veicis pasākumus ikviena bez vecāku gādības palikuša bērna un arī ārpusģimenes aprūpes īstenošanas rezultātā izveidojušās ģimenes aizsardzības nodrošināšanai.

Pieteikumā pausts viedoklis, ka aizbildņa statusa piešķiršana arī otram laulātajam nodrošinātu efektīvāku ģimenes juridisku aizsardzību un bērna tiesību īstenošanu, bērnu aprūpi un uzraudzību, jo tad ne tikai faktiski, bet arī tiesiski to varētu īstenot abi aizbildņi. Tomēr pieteikumā nav pamatots, ka likumdevējs nav veicis pasākumus ikviena bez vecāku gādības palikuša bērna un ārpusģimenes aprūpes īstenošanas rezultātā izveidojušās ģimenes aizsardzības nodrošināšanai.

9.2. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka bez vecāku gādības palikuša bērna labākajās interesēs ir aprūpe tādā ģimeniskā vidē, kas pēc iespējas gan faktiski, gan tiesiski atbilst bērna attiecībām ar dabiskajiem aizbildņiem – vecākiem. Vienlaikus viņa uzskata, ka valsts nav izpildījusi Satversmes 110. pantā ietvertos pienākumus arī tāpēc, ka tās izveidotā sistēma aizbildnības gadījumā neparedz audžuģimeņu tiesiskajam regulējuma līdzvērtīgu tiesisko regulējumu. Atšķirībā no aizbildnības audžuģimenes statusu var piešķirt laulātajiem kopīgi.

Tomēr Pieteikuma iesniedzējas argumenti pamatā saistīti ar to, ka viņa nevar pietiekami efektīvi juridiski pārstāvēt bērnus. Savukārt saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 17. panta 10. punktu audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības pārstāv bāriņtiesa. Proti, audžuģimenē neviens no audžuvečākiem neīsteno bez vecāku gādības palikušā bērna likumiskā pārstāvja tiesības un juridiski nestājas vecāku vietā.

9.3. Pieteikuma iesniedzēja norāda uz vairāku citu Eiropas valstu tiesisko regulējumu, kas pieļauj abu laulāto iecelšanu par līdz aizbildņiem. Tāpat pieteikumā izteikts viedoklis, ka Latvijā pastāvošais aizbildnības tiesiskais

regulējums ir novecojis un ka bērna vislabākajām interesēm vairāk atbilstu iespēja par aizbildņiem iecelt abus laulātos.

Satversmes tiesa jau vairākkārt atzinusi, ka salīdzinošo tiesību analīzē vienmēr jāņem vērā citu valstu tiesiskā regulējuma atšķirīgais tiesiskais, sociālais, politiskais, vēsturiskais un sistēmiskais konteksts (*sal. sk. Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 24.1. punktu un 2009. gada 3. jūnija sprieduma lietā Nr. 2008-43-0106 10.6. punktu*). No Latvijas atšķirīga citu valstu tiesiskā regulējuma esība nav uzskatāma par juridisko pamatojumu tam, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 110. pantam.

Satversmes tiesa ir arī atzinusi, ka laika posms, kas pagājis kopš apstrīdētās normas pieņemšanas brīža, pats par sevi nevar būt par pamatu tam, lai šī norma tiktu atzīta par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Tikai tādos gadījumos, ja apstrīdētā norma neatbilst faktiskajai sociālajai realitātei vai nonāk pretrunā ar tiesiskajām attiecībām, kas sabiedrības attīstības gaitā kļuvušas par dominējošām, var tikt pārskatīta šīs normas konstitucionalitāte (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2011-01-01 14.3.1. punktu*).

Pieteikumā nav pamatots tas, ka apstrīdētās normas neatbilst faktiskajai sociālajai realitātei vai ir pretrunā ar tām tiesiskajām attiecībām, kas pēc apstrīdēto normu pieņemšanas ir kļuvušas par dominējošām, un ka tas konkrētajā gadījumā varētu būt pamats apstrīdēto normu konstitucionalitātes pārskatīšanai.

Tādejādi pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums prasījumam vērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 110. pantam ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai.

Ņemot vērā konstatēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 3. punktu un sesto daļu, Satversmes tiesas 1. kolēģija

nolēma:

atteikties ierosināt lietu pēc [..] pieteikuma (pieteikums Nr. 78/2025).

Lēmums nav pārsūdzams.

Kolēģijas priekšsēdētāja

Irēna Kucina